

VÁLTOZÁSOK AZ AMERIKAI PLURALIZMUSBAN: AZ OKTATÁS VÁLSÁGA ÉS FELADATA

Edna Mitchell

Mills College, Oakland – József Attila Tudományegyetem Pedagógiai Tanszék

Az országszerte folyó nevelési vitákban felmerülő, a kulturális pluralizmussal összefüggő problémák átgondolásához az Amerikai Egyesült Államokba irányuló bevándorlás történeti áttekintése nyújtja a megfelelő hátteret. Mind szövetségi, mind pedig állami szinten eszmecserék folynak gazdasági problémákkal, emberjogi megfontolásokkal és az államok jogaival, továbbá felelősségével összefüggő, komplex és közérdekű témákról. A figyelem középpontjába az iskolák, mint a kulturális asszimiláció vagy alkalmazkodás és a tantervi prioritások terheit viselő legfontosabb intézmények kerültek. Noha e témák vizsgálatára Kalifornia szolgáltatja a vonatkoztatási pontot, a témák hatóköre és következményeik érvényesek a nemzet egészére is.

A közhellyé koptatott megállapítás – mely szerint Amerika a bevándorlók országa – ellenére a bevándorlókhoz való viszony a történelem során mindig is távol volt a barátságosnak nevezhetőtől. Habár az állampolgárok, akik a gyarmatosítókig és a köztársaság megalapítóig vezetnek vissza származásukat, már nem tartják magukat „hajós embereknek”, az őshonos amerikaiak kivételével tulajdonképpen minden amerikai jövevénynek tekinthető. A társadalmi státusz bizonyos szempontból még mindig az amerikai kontinensen élő generációk számától függ. Például az „Amerikai Forradalom Leányai” (Daughters of American Revolution) és a „Bostoni Kék Könyv” (Boston Blue Book) szervezetek csak a legrégebbi családokat fogadják be. Még az USA nyugati részén is még exkluzívnak számító „Arany Nyugat Fiai (és Lányai)” (Native Sons »and Native Daughters« of the Golden West) társaság tagjai Kaliforniában születtek, vagy az aranyláz időszakig vezetnek vissza családfájukat, illetve európai származású családok leszármazottjai. Latin-amerikai és ázsiai származásúak még akkor sem lehetnek tagjai ezeknek az előkelő társaságoknak, ha hosszú kaliforniai múlttal rendelkező családok állnak mögöttük. Az új keletű bevándorló státusz (azaz ők maguk vagy közeli ősök a jövevények) stigmát, »kivülálló« címkét jelent. Forgassuk vissza az idő kerekét az első bevándorlók idejéig.

Az első bevándorlási hullámok – a gyarmati periódustól az új köztársaságig

Egy régi bevándorló mondás szerint „Amerika hív, de az amerikaiak elüldöznek”. Az Egyesült Államok Információs Szolgálatának egyik hivatalos publikációjából származó idézet így foglalja össze tömören az újonnan érkező bevándorlókkal szemben tanúsított ambivalens amerikai magatartást.

„E nemzetek nemzetében mindig is ambivalensen viszonyultak a bevándorláshoz. Ennek ellenére – nagyrészt a huszadik század első évtizedéig is elhúzódó, krónikus munkaerőhiány miatt – az 1920-as évekig hivatalosan alig korlátozták az Amerikai Egyesült Államokba történő bevándorlást. Külföldön született munkások művelték meg Amerika prérijeit és iparosították városait; a nemzet jóléte elsősorban a bevándorlóknak köszönhető. Ám a bevándorlók gyakran alacsony bérekért dolgoztak, a városi politikai vezetők nyomására szavazófülkékbe zsúfolódtak, a korábban érkezők szerint olyan nyelvekhez és szokásokhoz ragaszkodtak, amelyek veszélyeztették az akkorra már amerikainak vélt kultúrát. Így, jöllehet továbbköltöztek, hogy a gyárakban és az iskolákban helyet biztosítsanak az újonnan érkezőknek, s bár hozzászoktatták magukat az idegen ételekhez és zenéhez, az Amerikában születettek mégis féltek attól, hogy a bevándorlásnak éppen ez a hulláma lesz az, amely jövátehetetlenül szétszakítja a társadalom szövetét, és féltek attól, hogy a sokszínűség végül káoszhoz fog vezetni.” (Kraut, 1990)

A gyarmati korszak elején is voltak már „odatartozók” és „kivülállók”; „helybeliek”, s a kontinensre újonnan érkezők, akiket eltűrték vagy akiket gyaláztak. Eltekintve a hajószámra rabszolgának behurcolt afrikaiaktól és jamaicaiaktól, a gyarmati időszakban és a köztársaság korai éveiben a legtöbb amerikai bevándorló Nagy-Britanniából és Európa protestáns részeiből érkezett. A keleti parttól távol eső területeken továbbéltek a régi világnyelvek és szokások, de kétségkívül az angol vált a domináns nyelvvé. A más nyelvet beszélőket idegenként kiközösítették. A forradalom idejére a letelepedni szándékozó újonnan érkezettek társadalmi nyomás nehezedett, hogy asszimilálódjanak, feladják kevésbé elterjedt nyelvüket és szokásaikat. *Noah Webster* 1793-ban adta ki a *Kék-fekete helyesírási kézikönyvét*, s ezzel egy új amerikai tankönyvet adott az új amerikai nyelvnek – az amerikai helyesírásnak. Az elemi iskolának – ennek a tipikusan amerikai intézménynek – a XIX. században a határvidéken történő elterjedésével válik ismertté a *Kék-fekete helyesírási kézikönyv*, mely érvényre juttatta a helyes amerikai nyelvhasználatot. Bevándorlási történetünk nagy részében nem volt kérdés, hogy a dominánsan brit örökségből átvett, kifejlődő amerikai életmódhoz való alkalmazkodást az újonnan érkezőktől várták el.

Az Alapító Atyák, s különösen *Thomas Jefferson*, nyugtalanítóknak találták, hogy a demokráciát egy vegyes nemzetre bízzák, melynek tagjai olyan országokból érkeztek, ahol történelmük során uralkodóknak hódoltak vagy a csócselék uralma alatt álltak. A kapukat mégsem zárták be, mivel az országnak feltétlenül szüksége volt munkaerőre. A századfordulón, az 1800-as évek elején, a függetlenség és az új alkotmány alapján működő kormány megteremtése után az általános és ingyenes közoktatásért küzdő mozgalom tagjai mélyen meg voltak győződve arról, hogy az elemi iskola teremti majd meg az új állampolgárt, továbbá a régi európai hűség és a dialektusok el fognak tűnni, s mindenkinek elérhető általános iskolák „olvasztótégelyében” a nemzeti egység egy új értelme fog megszületni. Amerika progresszív vezetői azt vallották, hogy a fajok és kultúrák keverékéből megalkotott új amerikai kultúra egy minden korábbinál demokratikusabb és toleránsabb civilizációt fog eredményezni.

Az asszimilációt fenyegető változások a bevándorlók összetételében 1820–70 között

1820-ig a bevándorlók több mint 90%-a Észak- és Nyugat-Európából érkezett. Némely csoportokat egyenrangúként kezelték, másokat viszont lenéztek és alantas munkára kényszerítették, annak ellenére, hogy mindnyájan többé-kevésbé hasonló kultúrából érkeztek.

A XIX. század közepére – 1820-tól 1870-ig – a bevándorlók összetétele megváltozott. Sok katolikus jött, sokan jöttek Anglián kívülről, különösen Írországból, Olaszországból és Németországból. A keleti parttól, a hajdani kolóniáktól nyugatra iskolák és meglehetősen jó megélhetési lehetőségek várták a külföldieket, s ezért a XX. század felé közeledve megnőtt a bevándorlók száma. A bevándorlás az 1830-as években fokozódott, majd az 1850-es években, az aranyláz idején érte el a csúcst. Az írországi éhínség az 1840-es évek közepén milliókat űzött Amerikába. Az 1862-ben meghozott *Letelepülési Törvény* (Homestead Act) – amely ingyen földet kínált minden állampolgárnak vagy állampolgárságért folyamodó bevándorlónak – újabb bevándorlási hullámot indított el. Ebben az időszakban a polgárháborúhoz vezető területi különbségek tovább növelték az új köztársaság sokféleségében rejlő nyilvánvalóan széles körű és kezeletlen feszültségeket.

A rabszolgák felszabadítása és a tulajdonjogokat, az állampolgárságot, a foglalkoztatást, valamint az oktatást és az életszínvonalat érintő politikai viták zűrzavarhoz vezettek, amely hozzáadódott a bevándorlók asszimilációjának egyre szembeötlőbb hiányához. Az 1849-es kaliforniai aranyláz után ráadásul már sok – „sárga istencsapás”-nak nevezett – színes bőrű is volt a bevándorlók között. 1864 és 1869 között a Central Pacific vasútvonal építéséhez kínaiak ezreit hozták Kaliforniába.

Bár Kaliforniában az ázsiaiak, főleg a kínaiak egy gyűlölt és elutasított kultúrát képviseltek, a helyzetet csupán ideiglenesen elviselendő rendellenességnek, s nem az amerikai homogenitást veszélyeztetőnek tekintették. A kínaiakban ideiglenes munkásokat, s nem potenciális állampolgárokat láttak. 1842-ben csaknem 40 000 kínai érkezett, még

ebben az évben a Kongresszus elfogadta a kínaiakat kirekesztő törvényt. E törvénnyel a kínaiak és a japánok „honosításra nem számba jöhető”-vé váltak. E törvény vonatkozott, még a koreaiakra, a burmaiakra, a malajziaiakra, a polinéziaiakra és a tahitiakra is. Az amerikai fekete lakosság jelenléte – kultúrájuk és „valódi” amerikaiakká válásuk tekintetében – más fajta kihívást jelentett. Az amerikaiak többsége a lehető leghosszabb ideig figyelmen kívül hagyta ezeket a problémákat.

A példátlan számban érkező bevándorlók ellenséges fogadtatással találkoznak (1870 – 1920)

Az 1870 és 1920 közötti időszakban ismét megváltozott a bevándorlók összetétele. Ezúttal főleg kelet-európaiak érkeztek (lengyelek, görögök, olaszok, magyarok, oroszok és más szláv nemzetek tagjai), s a bevándorlás először az 1880-as években, majd 1907-ben az Ellis Island-en tetőzött. Az újonnan jöttek közül sokan a pogromok és a szegénység elől menekültek. Fogadásukat az Ellis Island-en gúny és ambivalencia kísérte, pedig az újonnan érkezetteket a partjain állítólag szívesen fogadó és aranyajtóval váró nemzet által állított, lobogó fáklyát tartó Szabadság-szobor gránitjába vésett szöveg így szól: „... engedd hozzám nyomorgó tömegeidet, elesettjeidet és szegényeidet ..., akik arra vágyanak, hogy szabadon lélegezhessenek ...”

Egy bevándorló zsidóknak szánt, az 1890-es években készült kalauz a következő tanáccsal szolgál az újvilágban elérendő sikerhez:

„Kapaszkodj meg erősen: ez a legfontosabb Amerikában. Felejtse el múltadat, szokásaidat, ideáljaidat. [...] Azt tanácsolom, hogy egy pillanatra se lankadj. Fuss, dolgozz és tartsd szemed előtt saját érdeked.” (Gutman, 1976. 69. o.)

Eközben az elsősorban mezőgazdasági Amerikából iparosodott ország lett, s az új amerikaiak a nagyvárosok gyáraiban és öntödéiben találták meg az anyagi érvényesülés lehetőségét. Így például Chicago lakossága mindössze öt év alatt megduplázódott (lakossága 1885-ben 629 985 fő, 1890-ben 1 205 669 fő), s olyan várossá vált, melynek 80%-a külföldön született. A következő két évtized során – 1890-től 1910-ig – egy millióval nőtt a lakossága.

Az amerikai sajtó reakciója és a bevándorlók visszautasítása 1890-től

A XX. század első évtizedében, a „Nagy Vándorlás” idején, Európa számos részéből érkeztek bevándorlók, például az ekkor különösen szegény Olaszországból, Írországból és Skandináviából. 1892-ben nyitották meg Ellis Island-et a transz-atlanti bevándorló

tömegek átengedésére. 1890 és 1921 között 19 millió ember érkezett, akik közül legtöb-
ben olaszok voltak, összesen körülbelül 4,25 millióan. Emellett a XIX. század utolsó ne-
gyedében és a XX. század elején egyre nagyobb számban érkeztek ázsiai bevándorlók a
nyugati partra. Az állami és a szövetségi kormányzatok jelentős erőfeszítéseket tettek a
bevándorlás korlátozására; például az 1907-es, a japán kormánnyal kötött „Gentleman's
Agreement” és az 1917-es amerikai bevándorlási törvény több más megszorító intézke-
dés mellett írástudáshoz kötötte a bevándorlást. 1921-ben a Kongresszus további szigo-
rító törvényeket hozott. 1924-ben a John Reed Bevándorlási Törvény még tovább, évi
150 000-re korlátozta a nyugati féltekéről érkező bevándorlást, valamint megpróbálta
limitálni a Dél- és Kelet-Európából érkező munkásáradatot is. A legtöbb amerikai közel
sem vendégszeretően fogadta az újonnan érkezetteket.

A szigorításokat támogatták és megerősítették azok a divatos rasszista elméletek, me-
lyek az „első” bevándorlókat (az észak-európaiakat: az angolokat, skótokat, németeket,
skandinávokat) fajilag magasabbrendűnek, míg a „későbbi” bevándorlókat (az 1880 után
érkezett dél- és kelet-európaiakat) alsóbbrendűnek, sőt nemkívánatosaknak titulálták.

Az oly sok helyen és oly sok csoport által hangoztatott homogenitás vágyát felerősí-
tette az az első világháború alatti patriotikus hév, mely fülsértően harsogta a nemzeti
egység igényét. „Amerikanizáció” után kiáltottak, ami tulajdonképpen az etnikai és kul-
turális különbségek felszámolását jelentette. Befeketítették a bevándorlók kulturális
örökségét, a bevándorlók személyiségével pszichológiailag ellentétes attitűdöt vettek fel,
elmélyítve ezzel a szakadékot szülők és gyermekek között. A bevándorlók és kultúrájuk
ellen érzett, sok amerikai által nyíltan vallott megvetésnek és lebecsülésnek több oldala
volt.

1892-ben a *New York Herald* szerkesztőségi cikke így szólt: „Elöntenek és elárasz-
tanak bennünket, majd megfulladunk az európai csőcselék nagy árhullámában. A kon-
tinentens minden nemzetének szemetei ők: földönfutók, bűnözők, koldusok, idegen civili-
zációk mocskos hordalékai.” (*New York Herald*, 1892. december 5.)

A *Denver Republican* (1892. december) azt állította, hogy a bevándorlók olyan fe-
délközben utazó szegény parasztok, akik koszosak és fogalmuk sincs a higiéniáról. Az
oroszok ráadásul kolerát terjesztenek (*Denver Republican*, 1892. december 2.).

A *Portland Oregonian* javasolta, hogy mivel a kínaiak ellen állami szinten hozott ki-
utasítási törvény sikeres volt, ezért szövetségi szinten is alkalmazni kellene (*Portland
Oregonian*, 1892. november 28.).

A bevándorlókkal szemben táplált ellenérzések néhány évtized alatt minden nációra
kiterjedtek, 1921-ben a Külügyminisztérium hivatalos álláspontja a következő volt:

„A bevándorlást szabályozó törvényeink legyenek olyan szigorúak, hogy
szinte lehetetlen legyen belépni az Egyesült Államokba. Ez elsősorban az
alsóbb osztálybeli örményekre, zsidókra, perzsákra és oroszokra vonatko-
zik, akik 1914 óta annyi helyváltoztatásra kényszerültek, hogy nemkívána-
tos állampolgároknak tekintik őket minden országban.” (*Jones*, 1960.
276. o.)

Egy másik jelentésben ez áll:

„A Rotterdamon keresztül érkező orosz lengyelek vagy lengyel zsidók tömegeinek túlnyomó része tipikus gettólakó. Sokan nyíltan vállalják, hogy azért jönnek el Lengyelországból, hogy megmeneküljenek a háborús viszonyoktól. Koszosak, nem-amerikaiak és gyakran veszélyes szokásaik vannak.” (Jones, 1960)

Ez a nyilvánosság, állandó agitáció és propaganda az 1924-es bevándorlási törvény igen szigorú és restriktív rendelkezéseihez vezetett.

Senki sem védte az ázsiai bevándorlókat. A kínaiak helyzetét diszkriminatív adók nehezítették, nem tanúskodhattak bíróságon és nem reménykedhettek abban sem, hogy állampolgárságot kapnak. Támadásoknak, fosztogatásoknak, lincseléseknek voltak kitéve és csak ritkán hallgatták meg panaszukat vagy orvosolták sérelmeiket.

Miközben a századfordulóra egyre kevesebb kínai érkezett Amerikába, egy új ázsiai bevándorlási hullám indult meg a nyugati parton. Az ellenszenv erre az új csoportra, a japánokra tevődött át. Az 1910-es években bűnözőknek, az amerikai nőket veszélyeztető elemeknek és természetesen kémeknek titulálták őket. 1920-ban a Szenátus Bevándorlási és Honosítási Bizottságának egyik meghallgatásán *Phelan* úr, a kaliforniai szenátor, ezt mondta róluk: „Az erkölcstelen japánok [...] elkorcsosítják és degeneralizálják Kaliforniát.” (Ogawa, 1971)

A két világháború közti helyzet és az 1960-as évek átmenete

A két világháború között az Amerikai Egyesült Államok drámai módon lelassította és korlátozta a bevándorlást. Az első világháború alatt és után érkező sok nem-angol, Dél- és Kelet-Európából származó európai bevándorló megjelenése a bevándorlási kvóták szigorításához vezetett. Így aztán 1924-re már az 1890-es amerikai népszámlálás által megállapított etnikai arányokhoz kellett igazítani az Ellis Island-hez hasonló kikötőkön keresztül az USA-ba belépő bevándorló csoportok arányát, s az angol és észak-európai csoportok aránya e népszámlálás szerint nagyobb volt mint 1920-ban. A kvóták különösen az 1930-as évek során jelentettek problémát, amikor sok, *Hitler* Harmadik Birodalma elől menekülő zsidó szeretett volna letelepedni Amerikában.

Az 1960-as években egy újabb drámai változás állt be a bevándorlás tendenciájában. Ettől kezdve rengeteg ázsiai és latin-amerikai érkezett Amerikába. A hivatalos bevándorlás napjainkban az USA évi népességnövekedésének felét teszi ki. A bevándorlás nagysága a második világháború utáninál nagyobb, s megközelíti az első világháború előtti csúcspontot.

Az új bevándorlók etnikai származás tekintetében különböznek a régiektől. 1930 és 1950 között a bevándorlók 80%-a Nyugat-Európából és Kanadából érkezett. 1970 és 1985 között azonban a vezető országok (csökkenő sorrendben) Mexikó, a Fülöp-szigetek, Dél-Korea, Tajvan, Vietnam, Jamaica, India, a Dominikai Köztársaság és Guatemala. Manapság a bevándorlók 90%-a nem-nyugati vagy harmadik világbeli országból jön (Isser, 1989).

Ráadásul, a főleg Mexikóból, Közép-Amerikából és a Karib-szigetéről érkező illegális bevándorlás számítások szerint évi egy millió főt jelent, s közülük évente körülbelül fél millió ember jut állandó lakhelyhez. A bevándorlással foglalkozók az Amerikában lakó külföldiek három csoportját különböztetik meg: jogszerű bevándorlók, menekültek és illegális bevándorlók.

Mai helyzet és a jövőre vonatkozó jóslatok

2000-re – részben a bevándorlás e tendenciájának eredményeképpen – az Egyesült Államok lakosságának közel harmada lesz nem fehér bőrű latin-amerikai, de Arizona, Kalifornia, Colorado és Új-Mexikó államokban ez az arány megközelíti az 50%-ot.

Az „olvasztótégely” popularizált fogalma – a kulturális asszimiláció és hasonlóság értéke – fokozatosan elvesztette társadalmi és nevelési hatását, amint a zsidók, a latin-amerikaiak és az afro-amerikaiak egyre erősebben kezdtek ragaszkodni kulturális gyökereikhez és identitásukhoz. Az 1970-es évekre a beilleszkedés retorikája helyt adott a kulturális pluralizmusra, a kettős- és multi-kultúrára való utalásoknak. Az afro- és latin-amerikaiak hátrányára azonban a diszkrimináció az évek során elmélyült, és különösen az afro-amerikaiak leszorultak az amerikai városok legalsó társadalmi rétegeibe.

A multi-kultúra és a pluralizmus fogalmai többé már nem vitatottak. Közhelyszerűvé váltak szótárunkban, ám alkalmazásuk és a fogalmak mögött rejlő tartalmak megvalósítása továbbra is feszültségforrás és viták középpontjában áll. A kezelendő problémák egyike az a feszültség, mely olyan, fiatalokból álló és etnikai alapon szerveződő, egymással rivalizáló városi csoportok között van, amelyek az iskolák udvarain és lakóhelyük környékén vívják gengszterháborúikat. A fiatalok bandaháborúiba már bevonták az afro-amerikaiak mindkét nembeli, a latin-, amerikai az ázsiai és az amerikai fiúk csoportjait. Az iskolákban, a lakóhelyeken a nyelvi és kulturális különbségek állandóan konfrontálódnak és ellentétekre osztanak, a faji feszültségek egyre nőnek. Az afro-amerikai közösségek tagjait mélyen elkészeríti az, hogy az új és az illegális bevándorlók is különleges bánásmódban részesülnek, miközben az afro- és latin-amerikai fiatalok – akik adófizető állampolgároknak számítanak – szegénységtől, megkülönböztetéstől és elhanyagoltságtól szenvednek.

Az új bevándorlók között akad olyan is, akinek amerikai élete figyelemre méltó sikertörténet. Legtöbbször azonban nyelvi akadályokkal, etnikai előítéletekkel, egészségügyi problémákkal és megfelelő munkahelyek hiányával kerülnek szembe. A bevándorló családok jelentős része „strukturálisan szegény”, ami azt jelenti, hogy a családi viszonyok bizonytalanok vagy szétesőek, s így a gyerekeknek kevés esélyük van a sze-

génység elkerülésére. A tanulási stílusok és a gondolkodási minták kulturális különbségei miatt a gyerekeket könnyen „tanulásra képtelenek” vagy „lassúnak” könyvelik el. De ha nem is ez a helyzet, az értékhierarchiák kultúrák közti különbsége miatt a bevándorló gyermekek eltérő módon viszonyulnak az iskolához, a tanárhoz, a tekintélyhez, a nemi különbségekhez, a társadalmi osztályhoz és magatartáshoz.

Az iskolák és az újonnan érkező bevándorlók

Sok nevelő javasolja, hogy az új bevándorlók megsegítésére növeljék az iskolákban a felzárkóztató és kétnyelvű programok számát. Egy multikulturális tananyag hozzájárulhat a bevándorló gyerekeknek új hazájukban való elfogadásához és tiszteletéhez is. A jövőben azonban – ha a jelenlegi bevándorlási tendenciák folytatódnak –, az iskoláknak még ennél is tovább kell menniük, ha tananyagaikat hozzá kívánják igazítani azokhoz a diákokhoz, akik más országból és más kultúrából érkeztek.

Az immár széles körben ismert kaliforniai népszavazás-kezdeményezés – a 187-es indítvány –, melyet a kaliforniai választók több mint kétharmada elfogadott, az 1920-as évekéhez hasonló, az egész államot magával ragadó frusztrációt, dühöt és idegengyűlöletet tükröz. A 187-es indítvány meg fogja követelni az iskoláktól, hogy dokumentáljanak minden olyan diákot, akinek nincs állampolgársága (illegálisan tartózkodónak tekintettek) és tiltsák ki őket az iskolákból, illetve tagadjanak meg tőlük egyéb szociális és egészségügyi szolgáltatásokat is. Bár ezen indítvány hatályba lépését hosszú bírósági csatározások fogják késleltetni, a Kongresszus újonnan megválasztott republikánus többsége modellként javasolja az egész ország számára.

Kalifornia változó arca

1960 óta Kalifornia jelentős mértékben megváltozott. Az állami iskolák tantermeit különböző bőrszínű és anyanyelvű diákok töltik meg, s ez a jövő társadalmának képét vetíti előre – erről nem szabad megfeledkeznünk úgy, ahogyan a múltban figyelmen kívül hagytuk a kisebbségi kultúrák problémáit. Napjainkban az Egyesült Államokba bevándorlók körülbelül egynegyede Kaliforniában telepszik le. A múlt évtizedben az állam növekedésének majdnem a fele a bevándorlásnak tulajdonítható.

Körülbelül 5,3 millió kaliforniai – az állam népességének 20%-a – külföldön született. Kaliforniában az elmúlt évtizedben volt az eddigi legnagyobb bevándorlás – főleg Ázsiából és Latin-Amerikából. Az előrejelzések azt mutatják, hogy ez a tendencia megmarad és röviddel a századforduló után Kaliforniában nem lesz egyetlen többségben lévő etnikai csoport sem. Ahogy változunk, úgy kell változnia közintézményeinknek és eljárásainknak is, hogy megfeleljenek sokféleségünknek, hogy gondoskodjanak minden lakos igényéről és hogy felkészítsenek minket egy plurális társadalomban való hasznos és igazságos életre.

Egy hivatalos becslés szerint Kaliforniában az állami iskolákban minden hatodik gyerek bevándorló, s közülük több mint 330 000 nemrégén érkezett. Néhány iskolakörzetben mintegy 80%-uk nem tisztán angol anyanyelvű. Ezek a gyermekek nem a diáknépeség elenyésző részét, hanem az iskolák és jövő társadalmunk nagy és egyre növekvő magját alkotják. Sajnálatos módon a legtöbb oktatóprogram azonban megfelelően a tényről.

Az iskolai programok többsége elszomorítóan hiányos, s így alkalmatlan arra, hogy kielégítse a bevándorló gyerekek igényeit. „Kétnyelvű oktatás” néven programok sokasága próbál angolt tanítani angolul nem beszélő diákoknak. A legtöbb nevelő felkészületlen, nem képes megfelelni e kihívásnak. A tanárok többsége keveset tud a bevándorlók által képviselt különböző kultúrákról, arról nem is beszélve, hogy semmilyen vagy csak hiányos képzésben részesültek az angol mint idegen nyelv tanításában. Csak minden ötödik, kétnyelvű oktatásra szoruló diáknak van képzett, hivatalos kétnyelvű tanári diplomával rendelkező tanára.

Az etnikai különbségek azonban önmagukban nem tükrözik a bevándorlót, de még a nyelvi helyzetet sem. Kaliforniát több népcsoport építette; mindegyik etnikai/faji csoporton belül több generációs közösségek léteznek. Míg a bevándorló gyermekek angolja szinte soha nem tökéletes – (LEP) (Limited English Proficient), addig nem minden LEP szinten beszélő gyermek szükségszerűen bevándorló. Sokan otthon első nyelvként nem az angolt használják.

Az általános iskolákban több mint 45 nyelv van jelen. A kaliforniai iskolákban a legtöbben spanyolul beszélnek (a LEP gyermekeknek 73%-a); ezt követi a vietnami (5,4%), a kantoni (3,5%), a kambodzsai (2,5%), filippínó/tagalog (2,4%) és kisebb százalékban tucatnyi más nyelv, mint például a farszi, a burmai, orosz és mások.

A programok többsége vagy hagyja, hogy a bevándorló diákok lemaradjanak vagy tulajdonképpen maguknak kell megtanulniuk felzárkózni. Sok gyerek nagyon keményen dolgozik, és nekik sikerül. A többségnek azonban – akármilyen keményen próbálkozik is – óriási nehézségei vannak az iskolákban, különösen azoknak, akik háborús traumában szenvednek, akik vidékről vagy elszigeteltebb helyekről jöttek, akiknek csak kevés segítséget tud nyújtani a család vagy a szülők kevésbé iskolázottak és akiknek nincsenek hivatalos papírjaik.

Szembe kerülnek azzal az – erőszakban és zaklatásban megnyilvánuló – intoleranciával, melyet sok Amerikában született gyermek és felnőtt tanúsít a tőlük különbözőekkel szemben. További kihívást jelent számukra, hogy az Egyesült Államokban alacsony társadalmi és anyagi helyzetbe süllyednek, s így a szegénység, a kisebbségi lét és az idegenség problémái összedóznak.

Napjaink bevándorlóinak eltérő tapasztalatai

Az újonnan érkező gyermekek élettapasztalatai jelentősen különböznek a bennszülöttekétől. Ezek kialakulásában meghatározóak a kivándorlás motívumai, hány éves koruk-

ban érkeztek, a megelőző iskolázottság és az anyagi igényessége foka, az utazás nehézségei és az életük kettészakadásának és a traumájuk mértéke, illetve státuszuk (hivatalosan elismert menekült, jogilag elismert vagy okmányok nélküli idegen).

A bevándorlók sikeres beilleszkedésénél fontos mozzanat iskolázottsági háttérük és a rendelkezésükre álló anyagi források figyelembe vétele. Csoportonként más és más tapasztalataik vannak háborúkról, kínzásokról, az élet nehézségeiről, kiszolgáltatottságról és életük szétszakadásáról.

Idézzük a *California Tomorrow* beszámolójában megszólalt gyermekek és fiatalok személyes élményeit (Olsen, 1988).

Egy tizenkét éves korában bevándorolt, tizedik osztályos kambodzsai kisfiú:

„Fáj, amikor felidézem a háborús tragédiát, amikor a múltban történetekre gondolok. Próbálok nem gondolni rá, de éjjel álmomban látom mint ölik meg a bátyámat. Azt álmodom, hogy próbál megtalálni minket. Azt álmodom, hogy folyton lőnek rá, és addig lőnek, amíg felébredek.”

Egy hét éves korában bevándorolt, kilencedik osztályos mexikói kisfiú:

„Nagyon félelmetes volt. Külön mentünk át. Engem először elkaptak és visszaküldtek a nagynéném házába. Ekkor a nagynéném egy csomó pénzt adott egy embercsempésznek, hogy áthozzon. Zsákba rakott, és feltett egy krumpliszállító teherautó hátuljára, és azt mondta, hogy amíg értem nem jön, maradjak teljesen csendben. Melegem volt és nem kaptam levegőt, ezért megijedtem. Hang nélkül sírtam. Úgy éreztem, hogy csak órák múlva jött értem. Átjutottam. De hol volt anya?”

Egy kilenc éves korában bevándorolt, tizedik osztályos vietnami lány:

„Hosszú napokig egy hajón voltunk étel és víz nélkül. Néhányan meghaltak. Csak imádkoztunk és imádkoztunk, hogy megmentenek meg minket. Kalózkodtak. Azt hittem, hogy meg fognak bennünket menteni. Anyám sírt és könyörgött, hogy ne vigyenek el engem. A köldökében lévő aranyat adta oda nekik. Nagyon beteg voltam és azt gondoltam, hogy ott fogok meghalni.”

Egy tizenkét éves korában bevándorolt, tizedik osztályos kínai lány:

„Nem tudom, hogy ki vagyok. Én vagyok a jó kínai kislány? Egy amerikai tizenéves vagyok? Mindig úgy érzem, hogy cserbenhagyom a szüleimet, amikor a barátaimmal vagyok, mert annyira amerikai módra viselkedem, de azt is érzem, hogy soha nem leszek igazi amerikai. Soha többé nem fogok nyugalmat találni magamban.”

Egy fél évvel korábban bevándorolt, kilencedik osztályos mexikói fiú:

„Annyi megkülönböztetés és gyűlölet van még olyan mexikói srácoktól is, akik hosszabb ideje vannak itt. Nem testvérként kezelnek minket. Még jobban gyűlölnék. Ettől kevésbé érzik magukat idegeneknek. Amerikaiak akarnak lenni. Nem akarnak spanyolul beszélni velünk, ők már tudnak angolul és tudják hogyan kell viselkedni. Ha velünk vannak, akkor illegális bevándorlóknak hiszik őket, ezért próbálnak elkerülni minket.”

Egy tizenkét éves korában bevándorolt, tizenegyedik osztályos koreai lány:

„Koreában van egy olyan óra, ahol koreai szokásokat és hagyományokat tanítá-

nak, például: mit kell csinálni és mit szabad enni egy temetésen. Ezt végig tanítják az általános és a középiskolában. Felső osztályosok tarják az órákat egy másik épületben. Mindenki komolyan veszi ezt az órát. Szeretném, ha valami ilyesmi lenne itt Amerikában is, hogy megtanulhassam a szokásokat, és azt, hogy hogyan lehetek amerikai.”

Egy tizenegy éves korában bevándorolt, tizenegyedik osztályos mexikói kisfiú:

„Nincsenek bevándorlási papírjaim és félek tőle, hogy elkapnak. Éjjelente dolgozok és ezért nehéz tanulni. De a legrosszabb az, hogy félek. Csak azt akarom, hogy a családom együtt maradjon és ne legyen problémánk a Bevándorlási Hivatallal. A nagybátyám szerint lehet, hogy nem dolgozhatunk soha többé és lehet, hogy el kell mennünk. A tanárom kéri anyámat, hogy írjon alá egy papírt, de én félek attól, hogy a neve az iskolai nyilvántartásban legyen. Félek, hogy deportálnak minket.”

Egy általános iskolai tanár mesélte el a következő történetet:

„A dolog olyan hirtelen történt. Teljesen váratlanul ért. A gyerekek képeket festettek. Véletlenül piros festék fröccsent egy képre, amit egy salvadori gyerek festett egy emberről. A lány zokogni kezdett, elszakította a képet és órákig nem lehetett megvizsgálni. Később elmondta nekem, hogy a piros vér volt és nem akar vért a képén. Később derült ki, hogy amikor katonák lerombolták a falujukat, az apját meggyilkolták. Szegény gyermek. Nem tudtam, hogy mit tegyek.”

Egy San Francisco-i középiskola igazgatója:

„Nagyon összetett feladat, ami sok fejtörést és gondos tervezést, és a megvalósításához szükséges forrásokat igényel, melyek gyakran mind hiányoznak. Ma már mások a diákok. Iskoláink egy bizonyos típusú diákok számára lettek tervezve, de valójában más típusúakat tanítunk. Ezzel tisztában vagyunk egy ideje. De a változtatásokhoz szükséges anyagi eszközök előteremtése óriási feladat.”

Kalifornia úgy igyekszik megbirkózni e problémákkal, hogy például minden tanárnak kötelezővé teszi a multikulturális oktatással foglalkozó kurzusokon való részvételt mind munkába állás előtt, mind pedig azután, illetve a tanároknak kötelező tanítási gyakorlatuk egy részét egy soknemzetiségű iskolában kell teljesíteniük (ez aztán nem okozhat problémát). Új szakosodási lehetőség a tanárképzésben a nyelvfejlesztés szak és az angol második nyelvként való tanítása (a korlátozott kétnyelvű megközelítés helyett) az angolul nem beszélő gyermekek számára. Szerke az államban mintaprogramokat indítottak be, fogadtak el és tettek közzé, hogy bemutassák, milyen programmal rendelkező iskolák működhetnek speciális befektetéssel, s milyenek anélkül. E példamodellek legtöbbje bevonja a családot és a közösséget azokba a folyamatokba, melyek lehetővé teszik a kultúrák közti kommunikációt, s melyek tisztelni és értékelni törekszenek a kulturális gyakorlatokat.

Ez a tantermekben elsajátított tananyag visszatükrözi a jelenlévő kultúrákat. E sokrétűség úgy teszi lehetővé a gyerekek, a fiatalok, az oktatók és a családok számára a közös szükségletekkel járó közös emberség elismerését, hogy nem lesznek közömbösek a tapasztalatokban, a hagyományokban, a vallásos meggyőződésekben és gyakorlatokban,

az étkezésben, az öltözködésben és tradícióban megnyilvánuló különbségekkel szemben. A tanrendben már nem a különlegesség vagy egzotikum hangsúlyozása, illetve nemzeti ünnepek milyenségének kiemelése a legfontosabb. Jóval sürgetőbb probléma az, hogy a gyermekek nehézségeinek a megoldásához versenyt kell futni az idővel, az iskola utáni órákban sokkal robbanékonyabbak a szociális problémák, mint az iskolában.

A törvény előírja és a Bill of Rights-ban lefektetett nemzeti értékeink megalapozzák azt, hogy igazságos oktatást biztosítsunk mindenki számára beleértve a külföldön született gyermekeket is. Nem csak emberjogi, hanem pragmatikus érvek is hozhatók a probléma sürgős megoldására. A holnap munkaerejét nagyrészt a bevándorlók, a gyermekeik jelentik. Gazdaságunk jövőbeli egészségességének záloga, hogy ellássuk őket a megfelelő képességekkel, nyelvtudással és tudással, melyek révén elégedett, produktív tagjai lehetnek az államnak és tágabb társadalmunknak.

Ez az a szükségszerűen bekövetkező és kikerülhetetlen feladat, melyet meg kell oldania az oktatásnak a század hátralevő részében, illetve a következő században. A közhangulatban végbemenő változásoktól függetlenül, a növekvő idegengyűlölet és az erőforrások lehetséges aránytalan kihasználása miatt érzett nehezítés ellenére tanítani és védeni kell az Amerikába érkező új lakosokat, a bevándorlókat. Meg kell változtatni a tankönyveket és a tananyagokat. Alaposabban fel kell készíteni a tanárokat a különböző kultúrák és pedagógiai technikák ismeretére. Azokban a közösségekben, ahol elidegenedett fiatalok terrorizálják a bevándorlók gyermekeit, figyelembe kell venni a szociális és gazdasági körülményeket. Bár a helyzet egésze bonyolult, mégis meg lehet birkózni vele.

Ha szem előtt tartjuk, hogy Amerika a múltban mindig is a bevándorlók földje volt, akkor lehetségesnek tűnik a probléma megoldása. Ez sohasem volt nagyon jó, könnyű vagy olcsó. Nemzetünk szembekerült már néhány hasonló helyzettel, s bár nem mindig kezelte azokat megfelelően, a huszadik században mégis egy pluralista Amerika új képe rajzolódott ki. Napjainkban már egyénileg is keressük és értékeljük eltérő kulturális gyökereinket. Ugyanakkor pedig egy – a származásától és eredetétől függetlenül – minden amerikaiát védő alkotmányos kormányzat vezetése alatt nemzetté egyesülhetünk azáltal, ami közös bennünk. Ha megértjük a múltat, felismerjük bevándorláspolitikánk hibáit és sikereit, akkor képesek lehetünk érzékenyen, s mégis realistán kezelni a jelenlegi krízist. Továbbra is engedünk új amerikaiakat partjainkhoz, s a megfelelő élethez szükséges legjobb lehetőségeket biztosítjuk számukra mind az iskoláztatás, mind a munkalehetőségek, mind pedig a biztonságos lakhely tekintetében. Ez – bár nem tökéletes – mégis a törvény, az igazságosság, a mindenkinek elérhető ingyenes oktatás, valamint a hazánkban elérhető erőforrásokat megosztó hagyomány társadalmá.

A tanulmány a lengyelországi Pulawy-ban tartott konferencián („A demokrácia felülvizsgálata”, 1994. október 27.) elhangzott előadás szerkesztett változata.

Irodalom

- Gutman, H. G. (1976): *Work, Culture, and Society in Industrializing America: Essays in the American Working Class and Social History*; New York.
- Isser, N. és Schwartz L. L. (1989): *The American School and the Melting Pot*; Wyndham Hall Press, Bristol.
- Jones, M. A. (1960): *American Immigration*. University of Chicago Press, Chicago.
- Kraut, A. M. (1990): From Foreign Shores. In *The Golden Door, U.S. Immigration and Ellis Island*. U.S. Information Agency.
- Ogawa, D. (1971): *From Japs to Japanese: an Evolution of Japanese-American Stereotypes*. McCutchan Publishing Corp, Berkeley.
- Olsen, L. (1988): Crossing the Schoolhouse Border: Immigrant Students and the California Public Schools. California Tomorrow Policy Research Report. *California Tomorrow*, San Francisco.

Edna Mitchell

ABSTRACT

EDNA MITCHELL: TRANSFORMATIONS IN PLURALISM IN AMERICA: CHALLENGE AND CRISIS FOR EDUCATION

This article, by an American visiting Fulbright Professor at József Attila University in Szeged, addresses the current controversy revolving around immigrants and illegal aliens in American schools and society. The author provides an historical background, describing several waves of immigrants entering the United States from the Colonial Period through the present day. The central theme of this paper is that newcomers in the United States have experienced varying degrees of acceptance from outright hostility, exploitation of labor, denial of rights to a more receptive welcome in the „land of opportunity.” The current social climate, with recent legislation in California establishing a trend, is that of a conservative back-lash against illegal aliens; a back-lash that often extends to legal immigrants and refugees who appear „foreign” or who have limited English speaking skills. The multicultural reality of American society has dramatic implications for schools, curricula, and for educators. It is essential that children learn and develop in a healthy school atmosphere. This requires the education and training of teachers who are knowledgeable about, and sensitive to, language and cultural differences. Children need to be taught in their own language in order to develop a strong foundation of skills and concepts; teachers must work with parents as partners in the education of children. The training of teachers now includes multicultural education as well as learning about how to teach English as a second language. The curriculum is also changing to reflect the changing ethnicity of the society. However, this is a controversial situation with policy debates raging and emotions flaring. The voices of immigrant children are heard in the article as they tell of their poignant experiences in entering schools as strangers from another land. Much about this current debate and the social problems surrounding it, can be understood in Hungary and Central Europe today where ethnic traditions and treatment of minorities is also a policy concern.

MAGYAR PEDAGÓGIA 95. Number 1–2. 5–18. (1995)

Levelezési cím / Address for correspondence: Edna Mitchell, Mills College 5000 MacArthur Blvd. Oakland, CA 94613